

Εναρκτήρια Ομιλία Διημερίδας
«Ταξίδι μνήμης για την κατανόηση του παρελθόντος και αφύπνιση της γνώσης»
Παναγιωτόπουλος Γιώργος
Αν. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών
Πρόεδρος Οργανωτικής Επιτροπής

Καλημέρα σε όλους,

Ο αιώνας που μόλις άρχισε, βρήκε την ανθρωπότητα πληγωμένη και βαθιά καταρρακωμένη από τραγωδίες και εμπειρίες πλήθους γεγονότων που γεννούν, δικαιολογημένους προβληματισμούς για το μέλλον της.

Αυτό, πολλές φορές οδήγησε σε συλλογικό και κοινωνικό φόβο περαιτέρω ανάλυσης, με σύμφωνη γνώμη των ηγεσιών, εκτιμώντας ότι η διακριτικότητα ευνοεί την ανεφέλωτη κοινωνική πορεία.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη βιβλιογραφία ο όρος «Ολοκαύτωμα» γραφόταν με «ο» μικρό και περιλάμβανε τα εγκλήματα που διέπραξαν οι Ναζί. Έπρεπε να περάσουν δεκαετίες για να αλλάξει η κοινή γνώμη και να κάνει άλλη ανάγνωση στα γεγονότα, ταυτίζοντας το Ολοκαύτωμα με το απόλυτο κακό.

Η δυσκολία επεξεργασίας του φόβου έναντι της κοινωνικής ηρεμίας, συντέλεσε στο να διατρέξουμε δεκαετίες ως ανθρωπότητα, ώστε να αλλάξουμε εργαλεία ερμηνείας, εισερχόμενοι στον πυρήνα του ζητήματος και να αναγνωρίσουμε το «καθήκον μνήμης» και το ηθικό χρέος έναντι των θυμάτων.

Στην Ελλάδα των τραυμάτων και τραγωδιών του προηγούμενου αιώνα, της Μικρασιατικής Καταστροφής, του Εμφυλίου Πολέμου και του Ολοκαυτώματος των Ελλήνων-Εβραίων και τηρουμένων των αναλογιών του τραγικού αποτυπώματός τους, είχαμε αντίστοιχη συμπεριφορά για το Ολοκαύτωμα.

Στην τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής, η αφήγηση ήταν βιωματική και άγγιξε όλη την κοινωνία.

Στην τραγωδία του Εμφυλίου πολέμου ο διχασμός, σε μεγάλο βαθμό, οδήγησε σε προσπάθειες για λήθη.

Στο Ολοκαύτωμα των Ελλήνων – Εβραίων χρειάστηκε σχεδόν 50 χρόνια για να αναδυθούν οι πρέπουσες αναγνώσεις και ερμηνείες, ίσως λόγω του ότι δεν βιώθηκε από όλη την ελληνική κοινωνία αλλά μόνο από την εβραϊκή κοινότητα.

Κυρίες και Κύριοι

Ζούμε σ' έναν κόσμο όπου οι ερμηνείες είναι πιο δυνατές από τα γεγονότα και η αλήθεια δεν έχει σημασία και δυστυχώς, οι λαϊκιστές είναι καλύτεροι αφηγητές απ' τους ειδικούς και τους εμπειρογνώμονες σύμφωνα με τα λόγια ενός από τους πιο διάσημους και διεθνώς αναγνωρισμένους Βούλγαρους συγγραφείς. Του Γκεόργκι Γκοσποντίνοφ

Κατά την ταπεινή μου άποψη αυτό δεν ισχύει για την μαύρη σελίδα του απόλυτου κακού και της έκπτωσης της ανθρώπινης ύπαρξης με υπαιτιότητα του ίδιου του ανθρώπου.

Εδώ το γεγονός είναι πιο δυνατό και οι ερμηνείες ελλειμματικές για να συμβάλουν στην αποκρυπτογράφηση του ακραίου μίσους ανθρώπου προς άνθρωπο.

Επιπλέον έχει ειπωθεί, εξαιτίας του απόλυτου κακού του γεγονότος, πως καμία αναπαραστατική τέχνη δεν μπορεί να αποδώσει τον πόνο, τη φρίκη και τον φόβο της ανείπωτης τραγωδίας του Ολοκαυτώματος.

Μπροστά του, όλα τα διαθέσιμα αφηγηματικά εργαλεία φαντάζουν ανεπαρκή.

Κυρίες και κύριοι,

Σήμερα βρισκόμαστε εδώ για να αναλογιστούμε αλλά και να συνομιλήσουμε με ένα από τα πιο σκοτεινά κεφάλαια της ανθρώπινης ιστορίας, το Ολοκαύτωμα.

Μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από ανείπωτη βαρβαρότητα και ανθρώπινη τραγωδία, αλλά και ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός που διαμόρφωσε βαθιά τη συλλογική μνήμη και την ταυτότητά μας ως παγκόσμιας κοινωνίας.

Η σημερινή μας συνάντηση, αποτελεί μια ευκαιρία να εξετάσουμε το πώς η μνήμη του Ολοκαυτώματος πρέπει να διατηρηθεί και να μεταδοθεί στις επόμενες γενιές.

Η κατανόηση αυτού του σκοτεινού κεφαλαίου της ιστορίας μας επιτρέπει να στοχαζόμαστε τις συνέπειες του μίσους και της ανοχής στη βία, αλλά και να επαναπροσδιορίζουμε τις αξίες μας ως ανθρωπότητα.

Κατά τον Ζαν Ζακ Ρουσσώ, Υπάρχουν πάντα τέσσερις πλευρές σε κάθε ιστορία: η δική σου εκδοχή, η δική τους εκδοχή, η αλήθεια και αυτό που πραγματικά συνέβη.

Εμείς είμαστε με την πλευρά της ανθρωπότητας, των δικαιωμάτων της ανθρώπινης ύπαρξης, του σεβασμού της διαφορετικότητας και την αξία της μοναδικότητας κάθε φυλής, εθνικότητας και ατόμου.

Είμαστε με το φως της αλήθειας

Κυρίες και κύριοι,

Δυστυχώς η ιστορία έχει και σκοτεινά σημεία, σημεία που ο άνθρωπος ντρέπεται για τη φύση του. Έχει σημεία που ο άνθρωπος στρέφεται κατά του ανθρώπου και

αξιοποιεί τη λογική όχι για να παράγει πολιτισμό αλλά για να καταστρέψει και να αφανίσει ό,τι ωραιότερο έχει: την ανθρώπινη φύση.

Το Ολοκαύτωμα δεν ήταν ένα απροσδόκητο γεγονός, αλλά η κορύφωση μιας σειράς από γεγονότα και πολιτικές που εφαρμόστηκαν με συστηματικότητα.

Στην καρδιά του ήταν η ιδεολογία του ναζισμού, η οποία προέβαλε την ανωτερότητα μιας φυλής έναντι των άλλων και επέβαλε πολιτική γενοκτονίας.

Αυτή η περίοδος της ιστορίας μας διδάσκει πόσο επικίνδυνες μπορούν να είναι οι εξτρεμιστικές ιδεολογίες και πώς η απάνθρωπη βία μπορεί να εκδηλωθεί όταν οι κοινωνίες αποτύχουν να αντισταθούν στο μίσος και τον φανατισμό.

Στην ουσία ο ναζισμός είναι ένα ιδεολόγημα που κάνει τις λέξεις και τις έννοιες να χάσουν το νόημά τους. Στον ναζισμό επαινείται και τιμάται η βία, η ακρότητα, το μίσος, ο θάνατος. Το χειρότερο, απαξιώνεται η ανθρωπιά, η αλληλεγγύη, η συμπάραση και γενικότερα ο άνθρωπος υποβιβάζεται σε μια ζώδη κατάσταση και χάνει αυτό που τον διαφοροποιεί από τα άψυχα όντα.

Αντιληπτό πλέον σε όλους ότι:

Τα «άνθη του κακού» δεν έχουν δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως μας είπε εύστοχα ο ιστορικός Χάγκεν Φλάισερ.

Για να κατανοήσουμε πλήρως τη σημασία του Ολοκαυτώματος, πρέπει να ακούσουμε τις φωνές εκείνων που επέζησαν. Οι μαρτυρίες των επιζώντων είναι παράθυρα σε έναν κόσμο ανείπωτης φρίκης, αλλά και απaráμιλλου κουράγιου. Κάθε ιστορία, από τα στρατόπεδα θανάτου, μας υπενθυμίζει τις προσωπικές διαστάσεις αυτής της τραγωδίας και την ανάγκη να διατηρήσουμε ζωντανές αυτές τις αφηγήσεις.

Ίσως τα αριθμητικά στοιχεία που υπάρχουν να μην μπορούν να αποτυπώσουν τη φρίκη και την οργή. Περίπου 6 εκατομμύρια Εβραίοι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά δολοφονήθηκαν σε αυτό το αιματοκύλισμα. Ωστόσο, υπήρχαν και εκατομμύρια άλλα θύματα των ναζιστικών διώξεων και δολοφονιών κατά την ίδια περίοδο. Εκτός από τους Εβραίους, οι Ναζί καταδίωξαν και άλλες ομάδες που θεωρούσαν απειλή για τον γερμανικό λαό και την αυτοπροσδιοριζόμενη ανωτερότητά του. Οι ομάδες αυτές περιελάμβαναν: πολιτικούς αντιπάλους, τα λεγόμενα αντικοινωνικά άτομα που κατηγορήθηκαν ότι ήταν κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση εγκληματίες, Αφρογερμανούς, Σέρβους, άτομα με αναπηρία και Ρομά.

Η διατήρηση της μνήμης του Ολοκαυτώματος στην κοινωνική συνείδηση είναι καθοριστική. Μέσα από την εκπαίδευση, τα μνημεία, τις ταινίες, τα βιβλία και τις δημόσιες συζητήσεις, διασφαλίζουμε ότι αυτό το σκοτεινό κεφάλαιο της ιστορίας μας δεν θα ξεχαστεί.

Η κοινωνική - συλλογική μνήμη πρέπει να ενεργεί ως ένας φρουρός ενάντια στην επανάληψη τέτοιων γεγονότων.

Κυρίες και Κύριοι,

Η ιστορία υπάρχει για να πορευόμαστε στον άξονα του χρόνου σε στέρεες βάσεις, σε ουσιαστικές αξίες, σε ιδέες που τιμούν το ανθρώπινο πρόσωπο.

Όλα αυτά είναι σήμερα κάτι παραπάνω από αναγκαία, όταν ύπουλα αλλά μεθοδικά, ακραίες ιδεολογίες εμφανίζονται απροκάλυπτα και θέλουν να λειτουργήσουν ως αυτόκλητοι υπερασπιστές των δικαιωμάτων μας, ως μια νέα πατερναλιστική πολιτική.

Το ναζιστικό μόρφωμα επανεμφανίζεται σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα που επιθυμεί να αυτοπροσδιορίζεται ως χώρα με συνοχή και ασφάλεια και υποτιμά τη γιγάντωση αυτών των συμπεριφορών.

Σύμφωνα με τον Κόζελεκ, (Γερμανός ιστορικός. Θεωρείται ευρέως ως ένας από τους σημαντικότερους ιστορικούς του 20ού αιώνα.) το παρόν είναι εκείνο που δίνει νόημα στο παρελθόν. Ταυτόχρονα, αυτό δίνει στα υποκείμενα της ιστορίας ένα απόθεμα αναμνήσεων και εμπειριών που τους επιτρέπει να διαμορφώσουν τις προσδοκίες τους.

Με άλλα λόγια, το παρελθόν και το μέλλον αλληλοεπιδρούν, ενωμένα με έναν συμβιωτικό δεσμό.

Η συλλογική μνήμη δεν είναι άθροισμα των ατομικών μνημών αλλά σημείο αναφοράς.

Έχουμε χρέος και ευθύνη στα αθώα θύματα να αντιδράσουμε.

Η γνώση είναι δύναμη και αφετηρία της καταγγελίας για αφύπνιση νεκρωμένων συνειδήσεων που εθελουφλούν, προστατευμένοι στον ατομικό μικρόκοσμό τους. Αγνοούν όμως ότι ο ναζισμός απειλεί όλους και ότι όλοι είμαστε δυνάμει θύματα. Τυχόν επανάληψη τέτοιων φαινομένων θα σημάνει και την απώλεια της ανθρώπινης ιδιότητας. Δυστυχώς η άγνοια της ιστορικής μνήμης διευκολύνει την έμμεση υποστήριξη του ναζισμού.

Πιο συγκεκριμένα, διατυπώνονται οι ισχυρισμοί ότι οι Ναζιστές δεν δολοφόνησαν έξι εκατομμύρια Εβραίους αλλά πολύ λιγότερους, μάλιστα οι θάνατοι Εβραίων υπό το ναζιστικό καθεστώς ήταν αποτέλεσμα των στερήσεων του πολέμου και επιδημίας τύφου και δεν οφείλονταν σε συστηματική δίωξη και θανάτωσή τους από το καθεστώς, ενώ η ύπαρξη θαλάμων αερίων είναι απλά ένας μύθος.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ομάδες και άτομα που, ενώ δέχονται ως πράξη το Ολοκαύτωμα, καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες για να αιτιολογήσουν - δικαιολογήσουν αυτή την πράξη.

Η εκπαίδευση διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην πρόληψη της επανάληψης της ιστορίας. Μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, μπορούμε να διδάξουμε τις νέες γενιές για τις συνέπειες του μίσους και του αποκλεισμού. Είναι ζωτικής σημασίας να

διδάσκουμε όχι μόνο τα γεγονότα αλλά και τις αξίες της συμπόνιας, της ανοχής και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

Πρέπει επιτέλους το μάθημα της ιστορίας να μην εξαντλείται σε ανάμνηση μόνο των ηρωικών στιγμών και στην ενίσχυση του πατριωτικού συναισθήματος. Καλείται πλέον η ιστορία να λειτουργήσει ως ο νέος παιδαγωγός του ανθρώπου, ως το μάθημα που θα καλύψει το γενικότερο έλλειμμα που υπάρχει σήμερα στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα του 21^{ου} αιώνα. Να λειτουργήσει ως ο άξονας που θα θυμίσει, ότι η ακραία βία του ναζισμού είναι μια νέα μορφή πολέμου και επαναφέρει τον άνθρωπο σε μια πρωτόγονη κατάσταση, με ιδεοληψίες, με στερεότυπα και τελικά ως η Λερναία Ύδρα που θα γεννήσει παθογενείς συμπεριφορές που δεν θα έχουν τελειωμό.

Έτσι λοιπόν, το Ολοκαύτωμα δεν είναι απλώς ένα ιστορικό γεγονός, αλλά ένα διαρκές μάθημα για την ανθρωπότητα. Μας διδάσκει την αξία της επαγρύπνησης και της ενεργού συμμετοχής στην κοινωνία για την αποτροπή των εκδηλώσεων μίσους και διακρίσεων.

Μας υπενθυμίζει ότι η ιστορία μπορεί εύκολα να επαναληφθεί αν δεν παραμείνουμε συνειδητοποιημένοι και ενεργοί ως πολίτες.

Μια και είμαστε στο νησί της Ζακύνθου να συνειδητοποιήσουμε ότι και σε αυτό το μέρος ο ναζισμός έκανε εμφανή την παρουσία του. Κι ήλθε η στιγμή που οι Ναζί ζήτησαν και τους Εβραίους της Ζακύνθου για να τους μεταφέρουν στα στρατόπεδα της φρίκης, στους θαλάμους των αερίων και στους φούρνους των πτωμάτων του Άουσβιτς, του Νταχάου, της Τρεμπλίνκα, του Μπούχενβαλντ, του Μαουτχάουζεν, του Μαϊντάνεκ και του Οράνιενμπουργκ.

Στοίβαξαν στα αμπάρια τους 2.000 Εβραίους από την Κέρκυρα -από την οποία είχαν αποπεμφθεί κακήν κακώς-, άλλους 400 από την Κεφαλονιά και έβαλαν πλώρη για τη Ζάκυνθο.

Αποστολή των Γερμανών ήταν να συγκεντρώσουν όλα τα μέλη της εκεί εβραϊκής κοινότητας, στη συνέχεια να τους αποβιβάσουν στην Πάτρα και να τους φορτώσουν σε τρένα, με προορισμό το Άουσβιτς.

Ένα πρωινό του τέλους του 1943, ο Γερμανός Φρούραρχος Μπέρενς κάλεσε τον Δήμαρχο Λουκά Καρρέρ. Όπως ο ίδιος ο Καρρέρ ανέφερε σε συνέντευξη που του πήραν Έλληνες και Εβραίοι δημοσιογράφοι τον Νοέμβριο του 1978, βάζοντας το πιστόλι του στο στήθος του Δημάρχου, ο Μπέρενς αξίωσε να του παραδώσει κατάλογο των οικογενειών των Εβραίων της Ζακύνθου.

Προσπάθησε να εξηγήσει ο Δήμαρχος πως ήταν κι αυτοί δημότες του, που δεν διέφεραν από τους άλλους δημότες και δεν μπορούσε να τους ξεχωρίσει. Ο Φρούραρχος του φώναξε: "Αυτό απαιτώ κι αυτό θα κάνεις!"

Οι εβραϊκές οικογένειες διασκορπίστηκαν στο νησί, σε χωριά και αγροικίες, σε σπίτια Χριστιανών. Νύχτα και χωρίς να πάρει είδηση κανείς φυγαδεύτηκαν οι Εβραίοι από τα σπίτια και τα μαγαζιά τους από τις αντιστασιακές οργανώσεις.

Όπως είπε αργότερα ο Δήμαρχος: "Στην αμηχανία μου σκέφτηκα τον Δεσπότη. Τον γνώριζα για γενναίο και υπερπατριώτη τον Δεσπότη της Ζακύνθου, τον Χρυσόστομο Δημητρίου. Και κατέφυγα σ' εκείνον. Του τα εξιστόρησα με κάθε λεπτομέρεια.

Ο Δεσπότης με θάρρος μού απαντά: "Δεν θα πας κανένα κατάλογο στους Γερμανούς. Θα αναλάβω εγώ!"

Ο Δεσπότης της Ζακύνθου μάλιστα έφτασε στο σημείο να πει: Είμαι εις τας διαταγάς σας. Μπορείτε να συλλάβετε εμέ και αν αυτό δεν σας ικανοποιεί, τότε κοντά εις τας αθώας οικογένειας Εβραίων θα είμαι και εγώ και σας δηλώνω ότι θα τας ακολουθήσω στη δραματική των πορεία και μαζί με αυτούς θα εισέλθω εις τους θαλάμους των αερίων και τα κρεματόρια".

Ο Διοικητής τον κοίταζε άναυδος! Κλονίζεται και διαβεβαιώνει τον Μητροπολίτη ότι θα καταβάλει προσπάθεια "να γίνει εξαιρέσεις για τους Εβραίους της Ζακύνθου".

Και τότε έγινε κάτι μοναδικό: Και οι 275 ψυχές των Εβραίων σώθηκαν. Το φαινόμενο ήταν μοναδικό στην Ευρώπη! Γιορτάστηκε στη Ζάκυνθο με σκηνές ευγνωμοσύνης των Εβραίων.

Ως ένδειξη ευγνωμοσύνης, το κράτος του Ισραήλ υπήρξε το πρώτο που έστειλε βοήθεια στη Ζάκυνθο όταν καταστροφικός σεισμός έπληξε το νησί το 1953.

Το 1978, το Ισραήλ τίμησε τον μητροπολίτη Χρυσόστομο και τον δήμαρχο Λουκά Καρρέρ για την αυτοθυσία και την ηρωική τους στάση απέναντι στο Ολοκαύτωμα. Ανακηρύχθηκαν «Δίκαιοι των Εθνών» και η Ζάκυνθος «Νησί των Δικαίων». Σήμερα, η ηρωική πράξη των δύο ανδρών διδάσκεται στα σχολεία του Ισραήλ...

Κυρίες και Κύριοι,

Ο μεγάλος ιστορικός του Ολοκαυτώματος, Ραούλ Χίλμπεργκ, σε συνέντευξή του στον Guardian, είχε πει ότι μια τέτοια τραγωδία θα μπορούσε να επαναληφθεί με άλλα θύματα αυτή τη φορά.

Καθώς οι μάρτυρες της εποχής εκείνης φεύγουν από τη ζωή, η πρόκληση της διατήρησης της μνήμης του Ολοκαυτώματος γίνεται όλο και πιο σημαντική.

Η τεχνολογία και οι νέοι τρόποι επικοινωνίας, όπως τα social media και οι ψηφιακές πλατφόρμες, προσφέρουν νέες δυνατότητες για τη διάδοση της ιστορίας και της μαρτυρίας. Είναι κρίσιμο να αξιοποιήσουμε αυτά τα εργαλεία για να διασφαλίσουμε ότι η μνήμη του Ολοκαυτώματος παραμένει ζωντανή και σχετική.

Άγνοια ιστορίας σημαίνει αδυναμία ένταξης στο χώρο και στον χρόνο.

Σημαίνει ότι ως κοινωνία θα πορευόμαστε στο αύριο σαν τυφλοί. Και η όποια επιτυχία θα είναι σπάνια και χωρίς έρεισμα. Κατά συνέπεια και αυτή θα είναι καταδικασμένη να αποτύχει.

Η διατήρηση της μνήμης του Ολοκαυτώματος δεν είναι απλώς μια ιστορική άσκηση. Είναι μια συνεχής υπενθύμιση της ανάγκης για επαγρύπνηση ενάντια στο μίσος, τον αντισημιτισμό, τον ρατσισμό και κάθε μορφή διακρίσεων. Μας διδάσκει τη σημασία της συλλογικής αντίδρασης στις απειλές κατά της ανθρωπότητας και της ανάγκης να υπερασπίσουμε τα δικαιώματα και τις ελευθερίες για όλους. Σε αυτή την εποχή της παγκοσμιοποίησης και των ταχύτατων κοινωνικών αλλαγών, η ιστορία του Ολοκαυτώματος παραμένει μια ισχυρή υπενθύμιση της αξίας της ανθρωπιάς και της αλληλεγγύης.

Το μεγαλύτερο δίδαγμα που μας προσφέρει η μνήμη του Ολοκαυτώματος είναι η σημασία της διαμόρφωσης ενός κόσμου όπου τέτοια γεγονότα είναι αδιανόητα.

Μέσω της εκπαίδευσης, της κριτικής σκέψης και της δημιουργίας μιας πιο δίκαιης και ανεκτικής κοινωνίας, μπορούμε να συμβάλλουμε στην πρόληψη μελλοντικών τραγωδιών. Ας εργαστούμε για έναν κόσμο όπου ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και η ανοχή συναντούν την ανθρωπιά και την καλοσύνη.

Οι φωνές και τα δάκρυα των εκατομμυρίων Εβραίων μάς καλούν να κάνουμε ένα ιδιαίτερο μνημόσυνο: να γνωρίσουμε, να θυμηθούμε τα ακραία γεγονότα για να μην επαναληφθούν. Θεωρώ ότι οι εξαυλωμένες μορφές τους μας μιλούν και σήμερα και φωνάζουν μέσα από τους σκοτεινούς θαλάμους.

Ίσως ήταν και η τελευταία τους σκέψη και ο τελευταίος λόγος της ζωής τους: ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΝΑΖΙΣΜΟ αλλά ΝΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ!!

Κυρίες και Κύριοι,

«Όλοι μοιραζόμαστε ένα μαζικό ασυνείδητο νου, διαμορφωμένο από τις μνήμες και τα πρότυπα συμπεριφοράς σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας» όπως μας είπε ο Καρλ Γιούνγκ

και επειδή «η μνήμη έχει επιλεκτικό χαρακτήρα και χρησιμοποιεί στρατηγικές όσον αφορά τη σύσταση του περιεχομένου της,

δηλαδή ξεχνά και θυμάται ότι θέλει»,

εμείς έχουμε χρέος ζωής έναντι του παρόντος αλλά περισσότερο έναντι του μέλλοντος, να κάνουμε το ταξίδι μνήμης για την κατανόηση του παρελθόντος και μέσα από την αφύπνιση της γνώσης να διασφαλίσουμε το ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ.

Ας αφήσουμε όμως τους ειδικούς επιστήμονες και έγκριτους ομιλητές να φωτίσουν τις ιδιαίτερες πτυχές του Ολοκαυτώματος εδώ στη «Νήσο των Δικαίων».

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας .